

Наприклад, для книги "Українські народні казки", перекладеної англійською мовою, я побудувала 2 індекси, щоб її можна було знайти незалежно від того, за яким із них здійснюється пошук.

З огляду на те, як функціонує пошук за каталогами, індекс можна поєднати двокрапкою або представити у фасетному вигляді:

821.161.2-343:398.2(477)=111
398.2(477)=111

Для розміщення на полицях бібліотека має вирішити, де групувати такі книги: якщо в літературі, індекс слід скоротити до 821.161.2-34, якщо в 39, то — 398.2(477).

Така методика дасть змогу згрупувати оригінал і переклад разом. Однак публічні бібліотеки, де я працювала, розміщують іншомовну літературу на окремих полицях, змінюючи послідовність складників індексу: =111:821.161.2-34. Отже, книги іноземними

мовами ніколи не змішуватимуться з літературою основною мовою та перебувають у відкритому доступі для тих, хто шукає такі видання.

Для українських бібліотек практичніше, якщо вони не позначатимуть українську мову, але завжди відображатимуть книги, написані іноземними мовами".

Відповідь головного редактора Консорціуму УДК А. Славик підтверджує наші висновки щодо побудови та спільних і відмінних ознак класів 398 та 821, тож рекомендуємо використовувати фасетну класифікацію для побудови індексів зазначеної тематики.

Валентина Муравйова,
завідувач відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України

Юлія Набхан,
старший науковий співробітник відділу
класифікаційних систем Книжкової палати України

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ

УДК 070(477)"1955/1960":[930.253:[061.1:015]](477-25)

Світлана Шулженко,
старший науковий співробітник
Державного архіву друку Книжкової палати України

Газети Української РСР 1955—1960 років у фонді Державного архіву друку Книжкової палати України: аналітичний огляд

Висвітлено результати науково-дослідної роботи Книжкової палати України з аналітико-синтетичного опрацювання ретроспективного фонду українських періодичних видань (газет) 1955—1960 рр., які знаходяться на довічному зберіганні у фонді Державного архіву друку; здійснено аналіз за кількісною характеристикою, мовним розподілом, змістовим наповненням газет зазначеного періоду.

Ключові слова: періодика, газети, україніка, радянська преса, культ особи, хрущовська "відлига"

Метою статті є уведення у науковий обіг інформації про газети 1955—1960 рр. із фонду Державного архіву друку, здійснення поліаспектного кількісного та змістового аналізу.

Об'єкт дослідження — газетний фонд 1950—1960 рр.

Фонд Державного архіву друку Книжкової палати України є складовою вітчизняної та світової культурної спадщини, внесений до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, і призначений для задоволення інформаційних потреб суспільства.

Це єдиний у світі виокремлений фонд друкованої продукції, виданої на терені України, починаючи з 1917 р. Документний масив якнайкраще відображає

всі зміни, що відбувалися у суспільному житті України, найважливіші історичні віхи, минуле й сучасне нашого народу: визвольний рух і революційні події, Першу та Другу світові війни, роки репресій, голодомору, етапи формування національної свідомості та розбудови незалежної держави.

Широко представлена у Державному архіві друку періодика. Так, з-понад 14,5 млн од. зберігання загального фонду майже 11 млн становлять газети.

Цей вид видань найоперативніше висвітлює суспільні, економічні, наукові, культурні події у житті країни та є одним із найцікавіших фактографічних джерел для наукових досліджень.

Книжкова палата України в рамках наукової тематики здійснює аналітико-синтетичне опрацюван-

ня газетного фонду Державного архіву друку й створює бібліографічні бази даних "Періодика України. Газети".

Бази даних нових надходжень містять інформацію про газети з 2006 р., а ретроспективного фонду — за 1917—1960 рр.

Бази даних містять повну бібліографічну інформацію про газетні видання згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 [1], зокрема база даних 1917—1960 рр. містить бібліографічний опис 40 030 річних комплектів газет.

Дослідження газетного фонду здійснюються з метою введення його в науковий обіг, полегшення обслуговування користувачів, а також виявлення лаку.

У процесі аналітико-синтетичного опрацювання відбувається огляд кожного примірника газети, в базу даних вносять відомості про наявні примірники, виявляють відсутні, спираючись на зазначену у виданні періодичність. Також у базу даних вносять відомості про формат газет, кількість сторінок у річній підшивці, можливі uszkodження. Ці відомості у майбутньому будуть використані для оцифрування фонду.

Проведення такої кропіткої роботи також є інвентаризацією фонду, що дає змогу виявити у підшивках помилково підшиті примірники інших газет, аркушеві видання тощо.

Під час аналітико-синтетичного опрацювання фонду здійснюється порівняльний аналіз із даними, наведеними у бібліографічному покажчику "Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети", а також статистичних матеріалах "Преса Української РСР", які випускала Книжкова палата УРСР ім. Івана Федорова під час перебування у Харкові [2—7].

У 1950 р. було виконано завдання відновити довоєнний (до Другої світової війни) рівень випуску періодичних видань, зокрема газет, і навіть перевищити його.

Зростання обсягів випуску друкованої продукції відбувалося відповідно до завдань інтенсифікації видавничої діяльності впродовж IV п'ятирічки згідно із законом про п'ятирічний план відновлення й розвитку народного господарства на 1946—1950 рр. У 1950 р. вийшло на 240 газет більше, ніж у попередньому 1949-му і на 77 назв більш як у довоєнному 1940 р. Це найкращий показник кількості нових видань за весь попередній період [8; 9].

Кількість назв газетних видань Української РСР продовжувала зростати з року в рік також і впродовж наступного десятиріччя — 1951—1960 рр.

Аналіз газет першої половини 50-х років подано у статті, опублікованій у 2016 р. [9]. У пропонуваній роботі проаналізовано зміни, що відбувалися у період з 1955 по 1960 рр.

Цей етап характеризується особливо стрімкими темпами росту випуску нових видань, які досягли найвищих показників у 1957 р. Якщо у 1955 р. нові видання становили лише 3,4%, у 1956 р. — 22,8%, то в 1957 р. — 56,2%. Це рекордні показники за весь повоєнний період (табл. 1).

Показники динаміки кількості назв газет порівняно з попереднім роком видання

Рік	Кількість назв	Відхилення від показників попереднього року	
		назви	%
1954	1 027	—	—
1955	1 062	35	3,4
1956	1 304	242	22,8
1957	2 979	1 675	128,5
1958	3 363	384	12,9
1959	3 294	- 69	- 2,1

Зростання кількості газетних видань у 1956—1957 рр. зумовлено тим, що відтоді розпочали масово виходити так звані колгоспні багатотиражки, які становили понад дві третини нових видань. Це газети на двох сторінках формату А4 (рідше А3), що видавали колгоспи, радгоспи або машинно-тракторні станції. Якщо в 1955—1956 рр. найбільше нових газет виходило у промислово розвинених регіонах, то в 1957 р. кількість періодичних видань значно збільшилася саме в аграрних. Загальна кількість колгоспних багатотиражок 1957 р. видання становить 1591 назву. Однак з огляду на брак колгоспних багатотиражок у попередні роки і вкрай обмежену сферу розповсюдження цих газет, подальший порівняльний аналіз проводитимемо без урахування означеної групи.

Серед нових видань 1955—1960 рр. слід відзначити 5 загальнодержавних газет, а саме: "Радянська культура" (засновник — Міністерство культури УРСР), "Радянський міліціонер" (засновник — Політвідділ управління міліції МВС УРСР) — 1955 р.; "Робітнича газета", що видавалася українською і російською мовами (засновник — ЦК Комуністичної партії України) — 1957 р.; "Патріот Батьківщини" (засновник — Республіканський комітет ДТСААФ) — 1959 р.; "Друг читача" (засновники — видавництва "Укркнига", "Укоопспілка", "Союздрук") — 1960 р.

У зазначений період також було започатковано 19 регіональних видань, серед яких у 1955 р. вперше вийшла друком газета "Радянський Крим" (засновник — Кримський обком і Сімферопольський міськком КПУ, обласна й міська ради депутатів трудящих); у 1959 — україномовне видання газети "Крымская правда" — "Кримська правда" (засновники — Кримський обком і Сімферопольський міськком КПУ, обласна й міська ради депутатів трудящих) та російськомовне видання газети "Південна правда" — "Южная правда" (засновники — Миколаївський обласний і міський комітети КПУ, обласна й міська ради депутатів трудящих); у 1960 р. — "Закарпатская правда" (російськомовне видання газети обкому КПУ та обласної ради депутатів трудящих "Закарпатська правда"), а також 15 обласних молодіжних газет, засновниками яких були обласні й міські комітети ЛКСМУ: "Київський комсомолец" (Київська обл.), "Комсомольське плем'я" (Одеська обл.), "Ленінська зміна" (Харківська обл.), "Молода гвардія" (Ворошиловградська обл.), "Мо-

лодий ленінець" (Дніпропетровська обл.) — 1956 р.; "Комсомолец Запоріжжя, (Запорізька обл.), "Комсомолец Полтавщини" (Полтавська обл.), "Комсомольська іскра" (Миколаївська обл.), "Комсомольський прапор" (Станіславська обл.), "Ленінське плем'я" (Вінницька обл.) — 1958 р.; "Ленінський прапор" (Херсонська обл.), "Молодий комунар" (Кіровоградська обл.), "Молодь Черкащини" (Черкаська обл.), "Прапор юності" (Хмельницька обл.) і "Кримський комсомолец" (україномовне видання газети "Крымский комсомолец") — 1960 р.

Проте найбільше нових газет було видано на місцевому (низовому) рівні, це заводські багатотиражки, які з'являлися разом із новими заводами й фабриками, тому найбільше їх виходило в областях, де було сконцентровано підприємства важкої промисловості — Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Сталінській (нині — Донецькій), Харківській. Наведемо для прикладу такі видання: "Азовстальбудівник" тресту "Азовстальбуд", "За алюміній" Дніпровського алюмінієвого заводу ім. С. М. Кірова, "За качество продукции" Харцизького сталедротного заводу, "Строитель металлургии" ордена Трудового Червоного Прапора тресту "Дніпровськпромбуд" — 1955 р.; "Метробудівець Київметробуду, "Трибуна новатора" Поніківського целюлозно-паперового комбінату, "За цикличную работу" шахти № 38-10 "Кураховка" тресту "Селідовугілля" — 1956 р.; "Лутугинский литейщик" Лутугинського чавуноливарного заводу, "Огни коммунизма" Старо-Бешевської ГРЕС, "Комбайнобудівник" Кременчуцького комбайнового заводу — 1957 р.; "Дизелебудівник" Мелітопольського дизелебудівного заводу, "Ждановский машиностроитель" Ждановського заводу важкого машинобудування, "За ртуть" Никитівського ртутного комбінату, "За трудові успіхи" Дніпропетровського заводу протипожежного устаткування, "Заводська правда" Львівського заводу телеграфної апаратури, "Книга народу" Книжкової фабрики ім. Фрунзе — 1958 р.; "Голос строителя" тресту "Ялтастрой", "Дарницький вагоноремонтник" Дарницького вагоноремонтного заводу, "Металлист" Артемівського заводу "Цветмет", "Славянский керамик" Слов'янського заводу керамічних виробів і фарфорових ізоляторів, "Черкаський машинобудівник" Черкаського машинобудівного заводу ім. Петровського, "Шахтерский труд" шахти № 7-8 тресту "Краснолучвугілля" — 1959 р.; "Будівник комунізму" тресту "Криворізьбуддеталь", "За комуністичну працю" київського заводу ім. Лепсе, "Кораблестроитель" Миколаївського кораблебудівного заводу, "Кременчуцький машинобудівник" Кременчуцького заводу шляхових машин, "За індустріальні кадри" Одеського політехнічного інституту, "Горный машиностроитель" Рутченківського машинобудівного заводу — 1960 р. та багато інших.

Частину нових видань становлять газети освітніх закладів (вишів, шкіл, райвідділів культосвіти): "Гірничий інженер" Криворізького гірничорудного інституту, "За агрономічну науку" Львівського сільськогосподарського інституту, "За медичні кадри" Київ-

ського ордена Трудового Червоного Прапора медичного інституту ім. академіка О. О. Богомольця, "За передовий вуз" Львівського медичного інституту, "За сільськогосподарські кадри" Уманського сільськогосподарського університету, "За педагогічні кадри" Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки, "За вчительські кадри" Ровенського державного педагогічного інституту, "Радянський студент" Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна, "Студентська молодь" Державного педагогічного інституту ім. І. Я. Франка, "За комуністичне виховання" міського відділу народної освіти й міськкому спілки працівників освіти, вищої школи і наукових працівників Черкаської обл., "Культосвітній працівник" Чортківського райкому профспілки працівників культури і райвідділу культури Тернопільської обл., "Юний піонер" Одеського палацу піонерів та школярів. У 1957 р. у Тернопільській області започатковано дві газети з однаковою назвою "За відмінне навчання", засновниками яких були відповідно комсомольська, піонерська організації, учком Заліщицької середньої школи та комсомольська організація й учком Козівської середньої школи. Ще одна шкільна газета — "За знання" — видавалася в Закарпатській області (засновники — комсомольська, учнівська і піонерська організації СШ № 1 ім. Т. Г. Шевченка м. Ужгорода). Поява цих газет була результатом недовгої хрущовської "відлиги", проте виходили вони лише один рік.

Таблиця 2

**Розподіл періодичних видань (газет)
за сферою розповсюдження**

Газети за сферою розповсюдження	1955 р.		1960 р.	
	Кількість назв	%	Кількість назв	%
Загально-державні	14	1,3	18	1,5
Регіональні	42	4,0	59	4,7
Місцеві, у т. ч.:	1 002	94,3	1 139	92,3
районні	822	77,4	646	52,3
низові	180	16,9	493	39,9
Інші	4	0,4	18	1,5
Усього	1 062	100,0	1 234	100,0

Після Другої світової війни адміністративно-територіальний устрій України постійно змінювався. Зросла кількість районів і сільрад, насамперед внаслідок утворення невеликих районів та сільрад у Західній Україні для боротьби з національним підпіллям ОУН-УПА, оскільки нові адміністративно-територіальні утворення ставали базою для роботи органів МДБ та встановлення тотального контролю за місцевим населенням. Так, станом на 1946 р. в Україні налічувалася значна кількість районів — 750, а отже з середини 1950-х років було розпочато велику адміністративно-територіальну реформу.

Найбільші зміни відбулися в 1954 р.: до складу УРСР увійшла Кримська область; із частин Київської, Полтавської, Кіровоградської областей створено

Черкаську; до складу Одеської області приєднано Ізмаїльську, при цьому окремі райони Одеської області перейшли до сусідніх Кіровоградської та Миколаївської; Кам'янець-Подільську область перейменовано на Хмельницьку (назва центру змінилася з Проскурова на Хмельницький). Відповідно до прийнятих рішень у 1958 р. Ворошиловградську область перейменовано на Луганську, а в 1959 р. ліквідовано Дрогобицьку область (Указ Президії Верховної Ради УРСР № 111 від 21 травня 1959 р.). Також було ліквідовано 28 районів і 6 укрупнено. Відбулося 4 передачі сільрад з однієї області до іншої. Всі території ліквідованих районів передавалися до складу інших районів у межах області. Загалом у період 1954—1960 рр. було ліквідовано 175 районів (1954 р. зафіксовано 786 районів, 1958 р. — 746, 1960 р. — 611).

Ліквідація районів призвела до припинення виходу районних газет, а часом і тих, що друкувалися в містах районного підпорядкування, та низових. Загалом у 1960 р. припинено випуск 141 газети, серед яких: 3 газети обласних комітетів КПУ ("Бугская заря", Миколаївська обл., "Радянський Крим", Кримська обл., "Советское Закарпатье", Закарпатська обл.) і 133 газети районних та міських рад депутатів трудящих. Як свідчать дані табл. 3, найбільших втрат зазнали саме західні області України — Волинська, Ровенська, Житомирська, Станіславська, де кількість друкованих видань у назвах зменшилася в середньому на третину. Натомість такі промислово розвинені області, як Дніпропетровська, Київська, а особливо Сталінська й Луганська набагато перевищили показники 1955 р. [10].

Таблиця 3

Розподіл періодичних видань (газет) за областями

Область	Рік		Різниця	
	1955	1960	назви	%
Вінницька	45	36	- 9	- 20,0
Волинська	32	21	- 11	- 34,4
Дніпропетровська	67	96	+ 29	+ 43,3
Дрогобицька	27	—	—	—
Житомирська	38	27	- 11	- 28,9
Закарпатська	19	22	+ 3	+ 15,8
Запорізька	31	43	+ 12	+ 38,7
Київська	59	95	+ 36	+ 61,0
Кіровоградська	35	32	- 3	- 8,6
Кримська	34	34	—	—
Луганська (Ворошиловградська)	61	117	+ 56	+ 91,8
Львівська	42	62	+ 20	+ 47,6
Миколаївська	26	27	+ 1	+ 3,8
Одеська	53	57	+ 4	+ 7,5
Полтавська	40	43	+ 3	+ 7,5
Ровенська	31	20	- 11	- 35,5
Сталінська	104	201	+ 97	+ 93,3
Станіславська	38	28	- 10	- 26,7
Сумська	34	31	- 3	- 8,8
Тернопільська	39	31	- 8	- 20,5
Харківська	50	68	+ 18	+ 36,0
Херсонська	27	30	+ 3	+ 11,1
Хмельницька	39	28	- 11	- 28,2
Черкаська	31	26	- 5	- 16,1
Чернівецька	19	21	+ 3	+ 10,5
Чернігівська	40	37	- 3	- 7,5
Без місця видання	1	1	—	—
Усього	1 062	1 234	172	+ 16,2

Упродовж 1955—1960 рр., як і в попередні, поступово зменшувалася кількість міських і районних українськомовних газет та зростала кількість російськомовних. Так, із 49 газет, що розпочали виходити у 1955 р., лише 18, тобто менш як третина, друкувалися українською мовою, із 43 газет, що були засновані в 1960 р. різними підприємствами і організаціями, 20 виходили російською мовою.

Така перевага російськомовних видань серед новостворених газет пов'язана з міграційною по-

літикою радянської влади, яка стимулювала зміну співвідношення українського й російського населення в республіці на користь останнього. Внаслідок цього частка українців серед населення знижувалась прискореними темпами. "Зокрема, у Криму українці були другою за чисельністю після росіян, національною групою. Порівняно низьким був відсоток українців у Сталінській (Донецькій), Одеській та Луганській областях. З року в рік демографічна ситуація там ще більше змінювалася. Переселялися росіяни здебіль-

шого у міста, і тому саме там нерідко становили більшість. Причому частка росіян у міському населенні збільшувалася у прямій пропорції до розмірів міста — чим більше місто, тим більший у ньому відсоток росіян" [7]. Через це російськомовні газети переважно видавалися саме у східних та південних регіонах України. Для прикладу, в 1960 р. у Сталінській (Донецькій) області виходили 182 російськомовні газети, що становили 90,5%, Запорізькій — 38 (88,4%), Луганській (Ворошиловградській) — 47 (77,8%), Одеській — 21 (36,8%). У Криму за сім років, що минули від часу приєднання області до складу УРСР, побачили світ тільки 2 україномовні газети — "Кримська правда" і "Кримський комсомолец" — українська версія російськомовних видань Кримського обкому і

Сімферопольського міськкому КПУ, обласної й міської рад депутатів трудящих "Крымская правда" і обкому ЛКСМУ "Крымский комсомолец" [11].

У 1955 р. на 20% скоротилася й кількість газет, що видавалися мовами національних меншин. Ця тенденція зберігалася і наступного 1956 р. Проте у 1960 в УРСР видавалося вже 14 іншомовних газет, серед яких — по 3 нових районних видання молдавською мовою в Одеській і Чернівецькій областях (відповідно "Придунайская правда", "Новая жизнь", "Ленинский путь" та "Слово правди", "Новий шлях", "Ленінський шлях") і 3 районні газети угорською мовою в Закарпатській області ("Колгоспне життя", "Прапор комунізму", "Молодь Закарпаття") (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл газет за мовою видання

Рік	Мова							
	Українська		Російська		Іншомовні		Усього	
	назви	%	назви	%	назви	%	назви	%
1955	799	75,2	255	24,0	8	0,8	1 062	100
1960	831	67,4	389	31,5	14	1,1	1 234	100

У другій половині ХХ століття преса залишалася інструментом радянського ідеологічного впливу на маси. Газети мали інформувати колгоспників, робітників, державних працівників про партійні рішення та пропагувати виробничі досягнення, бути бойовим помічником парторганізацій у пропаганді та організації соціалістичного будівництва.

Згідно з Постановою ЦК КПРС "Про серйозні недоліки в змісті журналу "Огонек" (1958), головним завданням радянської преси було всебічне висвітлення життя СРСР і важливих міжнародних подій, всі матеріали мали бути політично гострими, актуальними, в яскравій формі відображати успіхи внутрішньої та зовнішньої політики Комуністичної партії, соціалістичне будівництво. Ці настанови були обов'язковими не тільки для зазначеного часопису, а й для всіх радянських журналів і газет, тому українські видання загалом майже не змінилися, про що свідчить хоча б той факт, що головна молодіжна газета УРСР, засновниками якої був ЦК ЛКСМУ, за п'ять років після опублікування Постанови ЦК КПРС "Про подолання культу особи і його наслідків" мала назву "Сталінське плем'я" [12].

1955—1960 рр. характеризуються бурхливими змінами майже всіх сфер життя Радянського Союзу, а отже й Української РСР. Партійне керівництво намагалося вирішити стратегічні питання розвитку країни. На ХХ з'їзді КПРС (1956) було ухвалено основні директиви щодо VI п'ятирічного плану розвитку народного господарства на 1956—1960 рр. Вперше проголошувалося, що партійно-державне керівництво має звернути особливу увагу на сільське господарство; забезпечити випереджальні темпи виробництва предметів споживання, порівняно із засобами виробництва; розширити масштаби житлового будівництва. На ХХІ позачерговому з'їзді КПРС

(1959) було проголошено про остаточну перемогу соціалізму в СРСР і затверджено семирічний план розвитку народного господарства [13; 14].

Радянські газети широко висвітлювали хроніку з'їздів, друкували ухвалені рішення: "Щоденник з'їзду" ("Правда України", "Радянська Україна", 15—25.02.1956); "Директиви ХХ з'їзду КПРС по шостому п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1956—1960 рр." ("Правда України", "Радянська Україна", 26.02.1956); "Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки. Доповідь тов. М. С. Хрущова ("Радянська Україна, 28, 29.01.1959); "Резолюція ХХІ з'їзду Комуністичної партії Радянського Союзу на доповідь товариша М. С. Хрущова "Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки" (Прийнято одностайно 5 лютого 1959 р.)" ("Правда України", 7.02.1959). Газети як наймасовіші друковані видання активно втілювали в життя "генеральну лінію партії": "Велична програма господарського і культурного будівництва" ("Радянська освіта", 21.01.1956); "Шестая пятилетка — наше кровное дело" ("Знамя коммунизма", 22.01.1956); "В планах партии — думы народные. Трудящиеся Закарпатья преисполнены готовности с честью выполнить задания шестой пятилетки" ("Советское Закарпатье", 12.02.1956); "Завдання семирічки — за 5 років" ("Надніпрянська правда", 25.01.1959); "Здійснимо величні завдання семирічки за п'ять років" ("Вінницька правда", 7.02.1959); "Семирічку — за п'ять років!" ("Радянська Буковина", 25.01.1959); "Семирічку — за чотири-п'ять років!" ("Вільне життя", 23.01.1959).

Після з'їздів було ухвалено низку важливих постанов ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР щодо окремих галузей промисловості й сільського госпо-

дарства, як-от: "Про передачу підприємств ряду галузей народного господарства у відання союзних республік і проведення зв'язаних з цим організаційних заходів"; "Про статут сільськогосподарської артілі і дальший розвиток ініціативи колгоспників в організації колгоспного виробництва і керування справами артілі"; "Про щомісячне авансування колгоспників і додаткову оплату праці в колгоспах"; "Про дальший розвиток колгоспного ладу і реорганізацію машинно-тракторних станцій"; "Про прискорення розвитку хімічної промисловості і особливо виробництва синтетичних матеріалів та виробів з них для задоволення потреб населення і потреб народного господарства"; "Про надпланове виробництво чавуну, сталі, прокату, труб, цементу, устаткування і інших видів продукції на підприємствах Української РСР в 1959 році". Ці та багато інших постанов друкувалися в центральних республіканських газетах.

Преса брала якнайактивнішу участь у кожній з політичних кампаній: "Велична програма розвитку сільського господарства" ("Радянська Україна", 8.03.1956); "Випередимо Америку" ("Радянська Україна", 21.01.1958); "Надлегкі пластмаси" ("Молодь України", 23.05.1958); "Полнее использовать химические богатства Добасса" ("Социалистический Донбасс", 21.05.1958); "В интересах зміцнення колгоспного ладу" ("Колгоспне село", 2.03.1958); "Про Всесоюзне соціалістичне змагання комсомольців і молоді, піонерів і школярів за вирощування високих врожаїв кукурудзи в 1958 році" ("Молодь України", "Сталинское племя", 25.05.1958).

Багато місця на сторінках газет відведено матеріалам про піднесення економічного розвитку УРСР: "В Донбасс придет большая вода" ("Сталинское племя", 24.03.1956); "Примножимо багатства сонячного Криму" ("Радянський Крим", 3.04.1956); "26 тисяч карбованців доходу від птахоферми" ("Радянська Буковина", 9.10.1956); "Это был настоящий праздник. Китобаза "Советская Украина" спущена на воду" ("Правда Украины", 24.01.1959); "Ударній будові — ударні темпи. (На будівництві заводу штучного волокна)" ("Черкаська правда", 09.04.1959); "Автостроение — новая отрасль индустрии Украины" ("Правда Украины", 26.04.1959); "Первенець семирічки став до ладу. Видатний успіх будівельників Ново-Криворізького гірничо-збагачувального комбінату ім. Ленінського комсомолу" ("Зоря", 7.11.1959) та ін.

Широко висвітлювалося в пресі 40-річчя Комуністичної партії України і Всесоюзної Ленінської комуністичної спілки молоді та вручення Українській РСР ордена Леніна: "Про сорокаріччя з дня скликання Першого з'їзду Комуністичної партії України" ("Правда Украины", "Радянська Україна", 23.05.1958); "У вісімнадцятім" ("Молодь України", 3.06.1958); "3 дня Першого з'їзду більшовиків України. Спогади старого комуніста" ("Деснянська правда", 25.05.1958); "Народження комсомолу" ("Молодь України", 7.01.1958); "До нових звершень" ("Комсомольське плем'я", 20.02.1958); "Орлине плем'я" ("Молодь України", 28.10.1958); "Велике торжество українського народу.

Вручення УРСР ордена Леніна" ("Правда Украины", "Радянська Україна", "Колгоспне село", 12.05.1959); "За нові успіхи в розвитку соціалістичного сільського господарства. Промова тов. М. С. Хрущова на урочистому засіданні Президії Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР і ЦК КП України, присвяченому врученню республіці ордена Леніна 11 травня 1959 р." ("Правда Украины", "Радянська Україна", 12.05.1959).

Доволі активно й широко на сторінках українських радянських газет висвітлювалася і обговорювалася ухвалена ХХІ з'їздом КПРС нова програма партії — програма побудови комунізму, а також ще один визначний документ епохи — "Моральний кодекс будівника комунізму": "До нових звершень" ("Радянська Україна", 5.01.1960); "За нові рубежі" ("Прикарпатська правда", 19.01.1960); "Перед новим розгоном" ("Колгоспне село", 5.02.1960); "Труднощам наперекір" ("Вільна Україна", 26.04.1960).

Як і в попередні роки, велика увага приділялася керівній ролі Комуністичної партії: "Личный пример коммунистов" ("Днепровская правда", 12.05.1956); "Більшовики — організатори і натхненники історичних перемог" ("Південна правда", 26.01.1958); "Комуністи очолюють наступ за більш інтенсивне ведення всіх галузей народного господарства" ("Вінницька правда", 2.02.1958); "Місце комуніста — на вирішальній ділянці" ("Південна правда", 20.04.1958); "Організуюча сила" ("Радянський Крим", 2.08.1958); "Комуністи — носії технічного прогресу" ("Південна правда", 24.04.1959); "Комуністи на чолі змагання" ("Радянський Крим", 12.09.1959); "Комуністи ведуть на нові рубежі" ("Закарпатська правда", 29.01.1960).

Багато місця на газетних шпальтах відводилося зображенню щасливого життя радянських людей і громадян країн "соціалістичного табору": "По шляху дальшого піднесення добробуту і культурного рівня народу" ("Прапор перемоги", 3.04.1956); "Невпинне зростання матеріального і культурного добробуту трудящих" ("Зоря Полтавщини", 27.06.1958); "Квітне колгоспна Іванівка" ("Радянська Донеччина", 1.07.1958); "Зростає народний добробут" ("Радянська Україна", 5.05.1959); "Земля, де розквітають сади щастя. До 13-річчя створення Закарпатської обл. в складі УРСР" ("Радянська Україна", 22.01.1959); "Новий день нової Чехословаччини" ("Молодь України", 9.05.1956); "Джерело сил і могутності табору соціалізму" ("Радянська Україна", 15.01.1958); "Молодая Германия строит" ("Сталинское племя", 12.01.1958); "Партия ведет вперед. Письмо из Будапешта" ("Правда Украины", 18.02.1958); "Стрибок у розвитку сільського господарства Болгарії" ("Колгоспне село", 20.01.1959); "Світлий день над Віслою. Сьогодні — Свято національного відродження" ("Радянська Україна", 22.07.1960).

Низку публікацій присвячено перевагам радянського ладу над капіталістичним: "Что несет интенсификация труда рабочему классу США" ("Правда Украины", 13.04.1956); "Два мира, два итога, две перспективы (Об экономике СССР и США)" ("Правда Украины", 14.02.1958); "Чи справді благоденствують

американські робітники?" ("Робітнича газета", 12.04.1958); "Трагедія западногерманской молодежи" ("Сталинское племя", 18.02.1959); "В зашморгу монополій" ("Радянська Україна", 5.12.1959); "Заокеанские контрасты. Жизнь молодежи за рубежом" ("Сталинское племя", 9.01.1960).

Значну частину статей у тогочасній пресі було присвячено змальовуванню тяжкого життя емігрантів із Радянського Союзу й розвінчання "українських буржуазних націоналістів": "Пекло на обітованій землі" ("Колгоспне село", 9.04.1958); "Ізраїльський "рай", яким він є насправді" ("Черкаська правда", 28.06.1960); "Детройтские "огненосцы". По поводу аферы издатель украинской буржуазно-националистической газеты "Украинский прометей" в США" ("Правда Украины", 1.01.1958); "Українські буржуазні націоналісти на службі у фашистів" ("Радянське Поділля", 26.01.1960) та ін.

Багато місця на шпальтах газет відводилося і відомостям про міжнародні події, які подавали з певним ідеологічним ухилом. Ось як, наприклад, висвітлювалися в центральних газетах "Правда Украины" і "Радянська Україна" події Угорського повстання 1956 р.: "Дружба між соціалістичними країнами непорушна!" (31.10.1956); "Заступити шлях реакції в Угорщині!" (6.11.1956); "Сила правды и счастье дружбы (О значении помощи Советского Союза в борьбе с контрреволюцией в Венгрии)" (25.11.1956).

Упродовж 1955—1965 рр. розгорнулася чергова антицерковна кампанія, під час якої було ліквідовано майже половину парафій і церковних громад, дві третини монастирів та дві з трьох православних духовних семінарій. В Україні зруйнували понад 10 тис. культових споруд, здебільшого унікальних пам'яток історії та культури. На початку 1960-х рр. на догоду компартійним структурам було закрито Києво-Печерську лавру. Активно долучилася до атеїстичної пропаганди й боротьби з "опіумом для народу" і радянська преса: "Поплічники Ватікану. Про антирадянську діяльність католицької церкви у Луцьку" ("Радянська Волинь", 16.02.1958); "Як монастир калічив мое життя. (Записки колишнього ігумена)" ("Закарпатська правда", 9.03.1958); "Жертви сектантів" ("Радянське Поділля", 19.08.1958); "Останній раз у церкві. Розповідь колишнього священика" ("Надніпрянська правда", 31.01.1960); "Я знайшов своє місце в житті". Розповідь колишнього рабина єврейської релігійної общини в м. Великий Токмак" ("Запорізька правда", 19.02.1960); "Фальшивка владики. Про антирадянську діяльність "святого отця" Ватікану митрополита А. Шептицького" ("Вільна Україна", 19—21, 24, 25.02.1960); "Вороги науки і прогресу" ("Колгоспне село", 28.06.1960); "Виходьте на світлий шлях справжнього життя. Відкритий лист колишнього священика до колишніх своїх товаришів по семінарії" ("Радянська Донеччина", 6.09.1960) [15].

Друкувалися в газетах статті, присвячені культурі, науці та мистецтву, на побутові й спортивні теми, а також твори радянських та зарубіжних письменників і поетів, фейлетони тощо.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки:

— упродовж 1955—1960 рр. обсяги випуску газетних видань на теренах України постійно зростали і за кількістю назв перевищили показники 1950—1954 рр.;

— більшість газет УРСР — це органи партійних комітетів (від ЦК КПУ до фабрично-заводських первинних партійних організацій включно), газети здебільшого розповсюджувалися на тій території, на яку поширювалося керівництво партійного комітету, а отже комуністичні друковані органи охоплювали всі регіони країни;

— продовжилася тенденція поступового скорочення кількості міських і районних газетних видань, що друкувалися українською мовою, й зростання російськомовних, особливо у східних і південних областях республіки.

Створення електронного ресурсу, що є довідково-пошуковим апаратом до газетного фонду Книжкової палати України, — один із важливих кроків на шляху залучення історичних друкованих джерел до широкого наукового обігу. База даних слугує для розкриття змісту газетного фонду і його подальшого використання, а також для інформаційного забезпечення наукових працівників із різноманітних питань.

Список використаної літератури

1. *Бібліографічний запис*. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1—2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — Київ : 2007. — III, III, 47 с., вкл. обкл. ; 29 см. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
2. *Періодичні видання УРСР 1917—1960*. Газети : бібліографічний покажчик / Державний комітет Ради Міністрів Української РСР по пресі, Книжкова палата Української РСР. — Харків : Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР, 1976. — 376 с.
3. *Преса Української РСР 1918—1957* : статистичні матеріали / М-во культури УРСР, "Головвидав", Книжкова палата України ім. Івана Федорова. — Харків : Вид-во Книжкової палати України, 1958. — С. 86.
4. *Преса Української РСР 1918—1973* : статистичні матеріали / Державний комітет Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, Книжкова палата УРСР ім. Івана Федорова. — Харків : Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР ім. Івана Федорова, 1974. — С. 174—175.
5. *Преса Української РСР 1918—1975* : статистичні матеріали / Державний комітет Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, Книжкова палата УРСР ім. Івана Федорова. — Харків : Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР ім. Івана Федорова, 1976. — С. 173.
6. *Преса Української РСР 1918—1980* : статистичні матеріали / Державний комітет Української РСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, Книжкова палата України ім. Івана Федорова. — Харків : Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР ім. Івана Федорова, 1981. — С. 173.
7. *Преса Української РСР 1918—1985* : статистичні матеріали / Державний комітет Української РСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, Книжкова палата України ім. Івана Федорова. — Харків : Вид-во Книжкової палати України, 1986. — С. 136.

8. Шульженко С. Розроблення фонду Державного архіву друку (періодичних видань 1947—1949 років) та створення електронних ресурсів ретроспективної бібліографії / С. Шульженко // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 10. — С. 42—44.
9. Шульженко С. Періодичні видання (газети) Української РСР 1950—1954 років видання у фонді Державного архіву друку Книжкової палати України: аналітичний огляд / С. Шульженко // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 11. — С. 38—44.
10. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія та сучасність. / За загальною редакцією В. Г. Яцуби. / Секретаріат Кабінету Міністрів України. — Київ, 2001. — С. 52.
11. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба : колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко. — Київ : Інститут історії України, 2014. — 697 с.
12. Рудий Г. Газетна періодика УРСР 1950-х років: особливості формування, функціонування, контент / Г. Рудий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. — Київ, 2017. — Вип. 48. — С. 460—474.
13. Директиви ХХ з'їзду КПРС по шостому п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1956—1960 рр. — Київ : Держполітвидав УРСР, 1956. — 80 с.
14. *Матеріали* Позачергового ХХІ з'їзду КПРС. — Київ : Держполітвидав УРСР, 1959. — 307 с.
15. *Україна у 1953—1964 рр.* — Режим доступу: <http://mestectvo.com/istoriya-ukraini/1953-1964.html>. — Назва з екрана.

Рассмотрены результаты научно-исследовательской работы Книжной палаты Украины по аналитико-синтетической обработке ретроспективного фонда украинских периодических изданий (газет) 1955—1960 рр., которые находятся на постоянном хранении в фонде Государственного архива печати; сделан анализ по количественной характеристике, языкам публикации, тематическому наполнению газет этого периода.

Research job of the Book Chamber of Ukraine performances are considered on analytical and synthetic treatment of retrospective fund of the Ukrainian magazines (newspapers) of 1955—1960, which is on eternal storage in the fund of the State Archives Print; an analysis is done by quantitative recommendation, languages of publication, thematic filling of newspapers of this period.

Надійшла до редакції 20 грудня 2018 року

УДК 070(477)"1955/1960":[930.253:[061.1:015]](477-25)

Ірина Рогальова,
науковий співробітник
Державного архіву друку Книжкової палати України

Журнальні видання 1950—1960 років у фонді Державного архіву друку Книжкової палати України: аналітичний огляд

У статті висвітлено результати наукової роботи Книжкової палати України з розроблення баз даних ретроспективного фонду періодики. Здійснено аналіз журнальних видань 1950—1960 років за кількісною характеристикою, мовою, тематичним спрямуванням, місцем видання, періодичністю тощо.

Ключові слова: періодика, періодика 1950-х, журнали, збірники, бюлетені, видавництво, друкарня

Періодичні, зокрема журнальні, видання є цінним джерелом інформації про найважливіші історичні події, соціальні й політичні процеси, досягнення у галузі науки, техніки, медицини, спорту, розвитку промисловості та будівництва тощо.

У Державному архіві друку Книжкової палати України зберігається понад 408 тисяч періодичних (крім газет) і продовжуваних видань — журналів, періодичних і продовжуваних збірників та бюлетенів, календарів (далі разом — журнали), що виходили на території нашої держави з 1917 року й донині.

У рамках наукової роботи Книжкова палата України здійснює аналітико-синтетичне опрацювання періодичних видань ретроспективного фонду Державного

архіву друку і створює бібліографічні бази даних "Періодика України". Наразі опрацьовано журнали 1917—1960 років, зокрема у 2018 році опрацьовано фонд журналів 1960 року і відповідною кількістю записів поповнено базу даних "Періодика України. Журнали".

Метою статті є поліаспектний аналіз журналів 1950—1960 років як періоду, на який припадає багато подій, що мали вагоме значення для України.

Об'єкт дослідження — журнали 1950—1960 років, що зберігаються у фонді Державного архіву друку.

Журнальний фонд 1950—1960 років налічує 3433 назви (19 442 друк. од.). Найбільше журналів за цей період видано у 1958 році (567 назв, 3341 друк. од.), а найменше — у 1950 році (166 назв, 1073 друк. од.).